

Az 1834-iki erdélyi országgyűlés.

(Töredékek gróf Gyulai Lajos naplójából.)

(IV. és befejező közlemény.)

Jan. 20-dikán. Tegnap ebédre csengettek, mikor elkezdém erdélyi töredékeim első czikkelyét írni, melylyel ma már nem vagyok megelégedve s kedvem sincs folytatni mindjárt, úgy is Ország gyűlése lesz, még pedig nevezetes. Wesselényi és Szász egybeveszték és mind ketten fenyegetőznek, hogy ide hagyják a Diactát, bizony nem volna szép tőlök így feláldozni a Haza javát. Ők úgy szólván, ketten teszik lelkét a Diactának, mivel egybeveszték, menjenek haza és hagyják mentére a dolgok folyamotját; kivált ha Wesselényi elmegy, egészen más színt fog váltani az Ország gyűlése, akkor elé áll Bethlen János és mérsékelt, de most veszedelmet magok után húzó pajtársai. 23 esztendei kiméletlen bánás után nincs a mérsékletnek helye és őrizkedni kell attól, hogy a régi bátor Gubernium tagjai újból megválasztassanak, mert akkor nem fogunk menekedni a régi rossztól. A felett volt az egybeveszés: a kétséges és hamisnak talált Regalista laistrom újból megerősített, Rescriptum a Gubernium tagjait nem nevezi, de mivel benne van az ezelőtti Rescriptumban, hogy kik *vi officii* Regalisták, azok is kapjanak Regalist, a mérsékelték azon vannak, hogy a választásokhoz bocsáttassanak ők is, már pedig az a Felségtől is el van ismerve, hogy a Gubernium nem törvényes, tehát nem lehetnek *vi officii* tagjai Regalisták; Wesselényi a mellett harezol, hogy a Gubernium tagjai Regalistáknak el ne ismertessenek és tökéletesen igaza van, de vesztett a conferentián és a nemzeti gyűlésben. Ma lesz országos pertractatio felette, sietek is, hogy el ne késsem.

Jan. 21-dikén. A tegnapi Gyűlésben major Szentpáli¹ kudarezot vallott, egy oratiót mondott vagy mondattak vele, melyben sok értelmetlen dictióját azzal fejezte be, hogy legyenek a Rendek kiméletesebbek szavaik megválasztásában, mert

¹ Szentpáli István.

az *ultima ratio*, t. i. az ágyúk fognak elé állani. Ily valóban rossz intentióju beszédet nem lehetett hallani az Ország termében, miolta Diaeta foly, de meg is mosták ám; a legszebb beszédet lehete ezután hallani, melyet nemes felindulásokban többen is mondtak; visszavonatták merőben vele beszédét, melyet magának el kellett alaptalannak ismerni, engedelmet kérettek vele nemcsak általánosan a Rendektől, de magától Wesselényitől is, kinek szavait felhozta; egy szóval, Szentpáli példásan kikapott, tízszer is kellett engedelmet kérnie, azért, mert nem mindnyája hallották. Nagyobb büntetést képzelní se lehet, de méltán történt vele, mert büntetlenül effélet mondani nem lehet. Wesselényi jelt kért reá és hogy ha szavát vissza nem vonja s megítéltetvén, az articularis büntetést kifizeti, még legalább a rossz hazafiak szemében mint martyr tekintethetett volna s talán kifizették volna a büntetéspénzt is helyette, de így ily gyáva magaviselet után inkább hiszem pensionálni fogják, a mit meg is érdemel . . .

Jan. 22-dikén. Ma van megint a Ferdinánd főhercegtől kijelelt második terminus a választásra, de még, úgy gondolom, két hétig se lesz meg; gyűlés van ma, meglátjuk, mi történik. Tegnap Csáky né báljából igen sokan eljöttek azért, mert a tisztikar is megjelent, én el sem mentem és ugyan örvendek, mert bizonyosan magam is ott hagytam volna a társaságot; katonával most együtt meg férni nem lehet, azért az asszonyegyesületi bálakat se fogom járni . . .

Jan. 23-dikén. Szegény Slaby patikariust ma temetik, igen becsületes, jó ember volt, a legsolidabb és igen jó hitelű ház volt az övé; gazdag, de még igen ifjú örököst hagyott maga után, tíz esztendőst. A tegnapi gyűlés lármás volt, Jósika Lajos, Horváth János,¹ Bornemisza Ignác, Nopcsa László oda hagyták a gyűlést; az utolsó fenyegetődött, hogy mára a tisztviselők nevében egy protestatiót fog beadni Wesselényi Miklósnak helyeslést nyert azon kifejezése ellen, mely szerint a Regalisticák egy részét a kormány tudatlan machináinak nevezte. Erre Degenfeld igen szépen jelentette ki, hogy ő is tisztviselő, de magára nem értette s prókátorra nincs szüksége, kinek tetszik, protestáljon a maga nevében, de nem a másokéban, kiktől felhatalmazása nincsen. Meglátjuk mindjárt, ma mi fog történni; megyek most gyűlésre, mindjárt tíz az óra. A tegnapi *noble Redoute* igen üres volt, de fénylett benne a szép Incedi leány, Lally is jól nézett ki.²

¹ Széplaki P. Horváth János es. kir. kamarás, kapitány, később gróf (Horváth Toldi) és altábornagy.

² Gróf Csáky Eulalia, később Koji Komáromy Györgyné.

Jan. 24-dikén. Nopcsa Latzi azon nagy *bévue*-t, melyet csinált, jóvá akarta tenni azért, hogy visszavonta protestatióját, de nevetséges oldala megmarad a dolognak, mert a jegyzőkönyvbe ment Degenfeld nyilatkozata. A rossz ügy soha se fog lábra kapni, csak Szász Károly ne pártolná, mint tegnap szinte két óráig tartó beszédjével, midőn a választási első kérdést úgy javallatta, hogy mindenki szavazhasson, kinek regalisa van. De hát a Gubernium tagjai, a kik a Rescriptumban megnevezve sincsenek, vi officii nem illetékesek a szavazásra, mert törvénytelenül foglalták el helyeiket? A nagyobb rész Szász Károly vélekedésén van és félni lehet, hogy ezek győztesek lesznek; még harmincz egyén van felírva, kik beszélni akarnak. Alkalmasint tudni lehet a véleményeket a conferentiákból és a nemzeti gyűlésből. Ezen kérdés felett vesztek egybe Wesselényi Miklós és Szász Károly, első utolsót *mala fides*-sel vádolván, ezt a szót tizenkétszer hozta elő Szász Károly beszédében, melyben tizenkét kérdést mindig azzal rekesztett be: *hát azért lehet valakit mala fides-sel vádolni?* Mikor Wesselényi kifejtette, hogy a Gubernium nem választhat, a hallgatók neki adtak igazat, de tegnap Szász Károlynak, ki az ellenkezőt magyarázta, mert mind a ketten a bámulásig szépen beszéltek, én azonban mindig azt állítom, hogy Wesselényinek van igaza. Én azon félelem miatt, hogy a Diaetát talán el is oszlatják, soha szememet be nem fogom húyni azon világosság elől, mely W. beszédében megnyilatkozik, tiszta fényben akarom látni az igazságot és félni inkább lelkiismeretemtől, mint attól, mitől Isten őrizzen, hogy Diaetánk eloszolván, bitor kormány által igazgattassunk megint. Eljen Wesselényi! [A három nemzet és négy vallás czímű értekezés folytatása következik, melyet itt nem közlök]. Még talán harminczan vannak felírva azon kérdéshez, hogy kik legyenek a választók, a második kérdés lesz, hogy kik választhatók, abban nevezetes pont lesz a kath. püspöki kérdés és az Ország Generalisáé, a harmadik az utolsó kérdés lesz, hogy miként történjék a választás. Ennek tárgyalásánál az *absoluta pluralitas* kérdése fog hosszas vitákra alkalmat adni.

Januarius 25-dikén. Tegnap vala az első Casinóbál, be szép a két Intzédi leány! Csak egyig tartotta magát fel a mulatság, mely nem igen lelkes vala azért, mert kevesen valának. Ma Redouthe, tegnap Hamletet adták és várakozáson felett jól játszott a Egresi Hamlet szerepét. . . . Szegény népek, míg a fény sugarai nem világítanak, addig csak játékaik vagytok az önkénynek s a tilinkóhoz hasonlítottok, melyen minden gyermek tud játszani, de a mikor a Hamlet flótájává fogtak emelkedni, nem fog rajtatok játszhatni más, mint a kinek lelkében összhang, mennyei

lehelet él. — Az idén Biasini a Redoutte haszonbérője és hiszem ha sok más haszonbérő károsodott is, ő nyerni fog, mert fáradhatatlan, ügyes ember. Az utolsó redoutte oly üres volt, hogy egy magyar bérő sirt volna, Biasini pedig tánczolt. Azért ismétlem, a mit már sokszor mondottam, hogy nem árt semmit, ha a magyar egybe keveredik némi tekintetben más nemzetekkel, mert jó tulajdonságaikban is vérelegyedés által részesedhetik, melyeknek most bizony hijával vagyunk. Biasini 1818-ban jött Erdélybe mint fegyvermester, én voltam első tanítványa Maros-Vásárhelyt, a hol akkor cancellista voltam, most már van alapított fegyveriskolánk Kolosvárt s itt is Biasini a mester. Ő kezdte a fiakereket Kolosvárt felállítani; egy ref. pap leányát vette nőül s gyermekei magyarok; kérdem, mi kár lesz az ilyen magyarokban, semmi, sőt nagy haszon.

Jan. 26-dikán. Tegnap szegény néném, Bethlen Ádámné megint igen rosszul van, elájúlt és nagyon el van fogyva élet ereje, 77 esztendőt ért és úgy látszik, közelget órája, mely mindnyájunknak el fog előbb később érkezni.

Jan. 27-dikén. Tegnap a Casino gyűlésben Wesselényi egy indítványt tett, mely szerint javalja, hogy az országgyűlési tagok szívesen látott vendégei legyenek a Casinonak, még pedig megkülönböztetve reájok ne ballotiroztassék; indítványa első ága elfogadtatott, de az ellen, hogy ballotirozás nélkül bevitessenek, első én keltem fel és azt mondtam, hogy a Casinoba mindnyájan egyformák vagyunk s különbséget nem tudok tenni követ és más hazafi közt. A követeknek, mint ilyeneknek, helyzetésök kétségen kívül szerencsésebb azokénál, kik ezen szerencsében nem részesednek, de lehetnek azok közt olyanok, kik nem csinos társalkodók, mint példa mutatja, lehetnek olyanok, kiket a közvélemény bemoeskölt. Hát azokra se essék ballotirozás? Engem pártolt Teleki Domokos és nyertesek is levének, melyért Wesselényi úgy megharagudt, hogy oda hagyta a Casinot és azt mondta, hogy többé küszöbére se fog lépni. Így büntetni a Casinot, mely helytelen! és haragudni azért, ha vélekedése az embernek pártolását nem nyeré, újra mely helytelen! Wesselényi nagyon indulatos kezd lenni. Oh! miért nem lehet a tőkélyt felletni, milyen közel van hozzá Wesselényi Miklós és még ő is tele gyengeséggel, hiúsággal. Ma talán lesz enuntiatio a választási első kérdésben; még úgy tudom, tizenheten vannak felírva, kik e tárgyban szólni akarnak. Tegnap Bethlen Domokos nagyon különösöket mondott a gyűlésben, többek közt Szász Károly doctrináit *stoicusi scepticismus*oknak nevezte, ég és föld, *zenith* és *nadir*! — Épen olvasom a „Honművész“-ben Szentpéteri Borsos Klára halálát, nagyon sajnálom ifjú életét, melyet oly hamar

ide kellett hagyni, jelesen énekelt és színészi helyét is jól betöltötte. Nyugodjék békében!

Jan. 28-dikán. Tegnap végtére megtörtént az enunciatio az első kérdésében a választásnak. Szász Károlynak maradt meg vélekedése, hogy t. i. mindazok votizálhatnak, kiknek meghívó vagy megbízó levelök van, laistromot nem készítenek és a Gubernium tagjait nem hivataloknál fogva, hanem mint királi hivatalosokat bocsátják szavazásra, ha regalist tudnak elémutatni, nem tekintve azt, ha megvannak-é nevezve vagy sem a kir. Rescriptumban és épen itt van a sophisma, Szász Károly doctrinájának rossz gyümölese. Azt demonstrálta a Rendeknek, hogy nem kell bele tekinteni a Rescriptumba, melyben a Regalisták megvannak, de kihagyva a Gubernium tagjai. Ez a Rescriptum a Rendek kérésére költ, az elsőben nem lévén névszerinti laistrom acludálva, mert a mely mellé volt ragasztva, hamisnak ítéltetett és még is most abba nem tekintenek belé azért, mert félnek elosztatásától a Diaetának, ha megint akadékoskodnak. Benne van a Rescriptumban, hogy a megnevezettek kivül még hívatassanak meg azok, kik hivataljoknál fogva Regalisták, de azok alatt a kir. Táblát is Főispánokat, de nem a Gubernium tagjait kell érteni, mert azok törvény értelmé szerint is csak *in concreto* s nem *individualiter* votizálnak, ez úttal pedig törvénytelen helyheztesésök sem engedi befolyásokat a Diaetára, míg új Gubernium választva nem lesz, ezt maga a Felső is elismerte. Gyáva félelem az ilyen!

Januárius 29-dikén. Tegnap az asszonyegyesületi bálban voltam a Horváth háznál az Ovárban, a társaság elég nagy volt, de részemről, kevés időtöltést találtam benne

Tegnap lármás székely gyűlés volt, de magam ott nem lévén, le sem írhatom. A felett veszekedtek, hogy ki legyen az elnök, választott-é, vagy mint eddig, az anyaszék (Udvarhelyszék) főkirálbírája; ezen nemzeti gyűlésekben mindenkinek, a kinek székely birtoka van, szava is van, így engem is ott szó illet s mihelyt ez meg lesz állapítva, meg fogok bennök jelenni

Januárius 30-dikán. A tegnapi legszebbike volt a folyó Országgyűléseknek. Wesselényi Miklós a betiltott és hasztalan várt naplóra nézve, melyre az engedelem csak nem jött, tettel kívánta bebizonyítani azt, hogy egy országgyűlésnek van hatalma tulajdon sajtójával nyomtatni s van hatalma arra, hogy egy ily sajtóval disponálhasson. A legnagyobb titokban vett egyet, azzal sajátkezűleg egy ívet a naplóból éjszakának idején kinyomtatott és a tegnapi gyűlésen sok példányban elosztott az Ország rendi közt. Szép látás volt azon elragadtatást látni, mely a Rendeket azon szempillantásban áthatotta, mikor Wesselényi

mondta, hogy neki sajtója van, vele nyomtatott és ezen sajtót az Országgyűlésnek szabad használatra ajándékozza. Az egész terem úgy szólva, megfiheredett a sok fehér laptól, mely mindenkinek kezében ki volt terítve. Meg kellett volna szünni ezen szempillanában a gyűlésnek, egy napnak elég volt egy ily megirázó öröm és nem kellett semmi is érdekes ezután; azonban hozzáfogtak a napi renden levő választás második kérdéséhez, t. i., hogy kik választhatók. Úgy látszik, hogy elmellőzve azokat, kiknek választhatásokhoz szó férhetne, most ezuttal a Rendek csak olyakat fognak választani, kikhez szó sem fér, ú. m. Gubernator, Thesaurarius, Tabulae Praeses, Cancellarius és hét tanácsos, mikor ezek meglesznek, akarják vitatás alá hozni az ország-generalisi, szász comesi és püspöki kérdést, talán már későn! Ma nincs gyűlés, bizonyosan titkos tanács foly a Főhercegnél a tegnapi váratlan eset következtében. Javaslatozt tettem tegnap a Casinóban az iránt, hogy aláírás nyitassék egy billikorra, melylyel Wesselényi megtiszteltessék, azonkívül egy köszönő levelet is indítványoztam hazafias szép ajándékaért, melylyel az Országot annyira meglepte. Valóban nagy ember Wesselényi Miklós és gyengeségei eltűnnek fényes erényei mellett; ő szóban, tettben, lélekben és testi erőben nagy, neki párja nincs, hőse ő a Diaetának, a mostani kornak! Meg kell jegyeznem, hogy tegnap az ajánlott sajtó elfogadásának jeléül mind felkeltek, csak Jósika Samu nem, kit, mintha leszegeztek volna, még keményebben ereszkedett székébe és vele együtt még Balla,¹ Gál Domokos és Malom, kik hasonlóan ülve maradtak s a két utóbb említett mindjárt el is távozott referálni a kath. püspöknek. Cserei se kelt fel, úgy szintén Bethlen Pál, ki azt mondta, hogy ülve is elfogadja. Az ülők közt volt még Bánffy Ádám, Haller László, Kozma Pál és Nopcsa László. Mikor Teleki² a nagy minoritást felszólította, hogy már ők álljanak fel, kik el nem fogadták, csak Nopcsa költ fel, azt mondva, hogy ő nem szégyenli véleményét felállításával is bizonyítani..... Voltak még olyanok is, kik nem tudták, hogy mit csináljanak, hol felállottak, hol leültek, ezek a legszánandóbb emberek, szél fújta után fordult köpenyegek;³ miserabilis ember az olyan, a ki nem határozott.

Januarius utolsó napján. Már másod napja, hogy Országgyűlés nem tartatik, Wesselényi ajándéka megijesztette a factionistákat. Asztalára könyökölve kapták tegnap a nemzeti gyűlés

¹ Csik Sz. Mihályi Balla Mihály, a kir. tábla számfeletti bírása.

² Valószínűleg gr. Teleki Domokos.

³ *Lieber ein Spitzbube sein, als gar nichts, mondta valaki.*

követei Nopcsát, az elnököt, igen szomorú ábrázattal, azt felelte nekik, hogy nem érzi magát alkalmasnak arra, hogy gyűlést tarthasson. Ugy mondják, hogy a Főherczeg nagyon leszidta, jól esik neki, mit szidatja magát. Diaeta elosztatásáról beszélnek, a mérsékeltek félnek erősen ettől, az ultrák nem bánják, mert annál nagyobb reactiót reménylenek, a kormány szeretné a revolutiót kiűtetni, de abból nem eszik. Tegnapelőtt éjjel egész reggelig patrouillok jártak keltek; Mátéffi királybíró a Főherczeg parancsára a Várdán hált, hogy a rendetlenség esetében mindjárt készen álljon a csendesítő szer, a bayonette. Azzal biztatták magokat, hogy az ifjúság és népcsoport, mely Wesselényi tiszteletére fáklya világnál és musika mellett háza előtt megállott és köszöntötte 29-diki szép ajándékaért, melyre Wesselényi hosszasan az utcán nekik válaszolt és a sajtószabadságról beszélt, folytatni fogja utczai vándorlásait és excessusokat is fog tenni, azonban az ifjúság csendesen haza ment, és egész éjjel semmi se háborgatta a nyugalmat, csak a széljel járó és lovagló katonaság! — *Senatores pedarii*-knak neveztettek a római tanácsosok, mikor felállással vagy pedig akár jobb, akár bal felé menetelekkel hallgatva, nyilvánították ki véleményüket, ilyen szavazás neme nálunk is gyakran látható, de én nem vagyok barátja, nagyon csalhat az ítélet, jobb ennél a névszerinti felszólítás a szavazásra, lassubb ugyan, de bizonyos mód.

Febr. 2-dikán. Ma megnéztem a Wesselényi sajtóját és azután pálinka- és sörfőzőjét s eltölt vele és igen hasznosan a délelőtt.

Febr. 3-dikán. Az oppositio meghasonlása igen fájdalmas tapasztalás; Wesselényire sokan neheztelnek azért, hogy előre nem közölte barátjaival azon szándékát, hogy sajtóval akarja az Ország gyűlését megajándékozni és hogy ezzel talán a Diaeta feloszlását fogja eszközölni. A mai nemzeti gyűlésbe visszajött küldöttség azt az izenetet hozta Nopcsa Elek elnöktől, hogy a Kir. Biztos parancsolatjából mind addig országgyűlést nem tarthat, míg az az iránt tudósított Felségtől válasz nem jövend..... E szerint vagy tíz napig megint nem lesz gyűlés, holnap azonban conferentia említett elnöki üzenet tárgyában, — megkapja, reménylem, Nopcsa a magáét. Szegény Stükert, a gyorsíró is hajhászák, el akarná a Főherczeg esípetni, mert gyanakszik reá, hogy a sajtó dolgában ő járt Wesselényi kezére, még csak a kellene, hogy személyes biztonság se legyen Hazánkban. A szegény kézdi-vásárhelyi követelek szabadsággal nem is mernek haza menni, félnek, hogy elfogják otthon őket. Holnap anniversarius Kendeffi¹ halálának, szó volt, hogy ezen derék hazánk-

¹ Gróf Kendeffi Ádám.

fia emléke ünnepeltessék meg, büstje az utczákon hordoztassék, ennek híre sokakat megrémíti, kik félnek a revolútióktól, a kormány pedig kapva kapva az alkalmon, hogy a revoltansokat büntetni lehessen. Ez hiú félelem, mert nálunk bár mi ok is lenne, attól nem lehet tartani, hogy revolútió legyen, példája a tavalyi 11-dik Februarius, a melynek évfordulója közeledik.

Febr. 4-dikén. Ma megint Elnöknek választottak a „művelődés barátai“ és ma fogjuk ünnepelni Kendeffi Adám halálának évlejárátát; épen esztendeje, hogy ezen rémitő eset történt, hirtelen és szörnyű halála azon derék férjfiunak, kinek emléke felejthetetlen marad. A megszólítást ilyen formán fogom tenni: Tisztelt barátim! mai gyűlésünk tárgya egy elhunyt hazánfia emlékének megünneplése; ma van évlejárata azon halálnak, mely minden honfi keblet megrázott, mely szomorú bizonyosága lett annak, hogy az egyes lehet ki nem pótolható veszteség. Kendeffi Adám az, ki emlékezetünkben él és élni fog, kinél senki inkább meg nem érdemli, hogy, ha bár csendesen is, de barátságos körben halála napját buzgón megünnepeljük; erre nézve néhány tisztelt tagtársunk magokat feljegyeztették, mint szavalandók, legelőbb barátom Bornemisza Ignácot szólítom fel ezek közül.

Febr. 5-dikén. Megünneplők az estve Kendeffi halálának évlejárátát, Biró,¹ Kelemen,² Bornemisza³ és Herepei⁴ szavalták el, Szász Károly, Horváth⁵ és saját magok kötetlen és kötött beszédeiket. Most épen a nemzeti gyűlésből jövök, hol az Elnök az onnan ment felszólításra azt válaszolta, hogy holnap Országgyűlést tart, nem azért, mintha előbbi feltételéhez nem tartaná magát, melyben azt nyilatkoztatta, hogy felsőbb rendelésnél fogva, még engedelmet nem nyer, kéntelen a Diaetát félbe szakítani, hanem azért, mert Rescriptum érkezett, melyet holnap fel kell olvasatnia. Mások azt beszélnek, hogy resignatióját beadta volna; ezt megvallom, nem hiszem.

Febr. 6-dikén. Diaetánk el van oszlatva egy ma felolvasott Rescriptumnál fogva; el van oszlatva erőszakosan, mert nem a Kir. Biztos, hanem az Elnök által oszlattatott el. Sors, meddig fogod még üldözni szeretett Hazánkat, mikor fogod az árulóktól megtisztítani, kik minden bajnak okai! Minden eddigi határozatait az Ország gyűlésének megsemmisítették, melyben csak

¹ Talán szentkatolnai Biró Pál, a hétszemélyes tábla erd. osztályának pótbírája (megh. 1869. mart. 19-én), több francia regény fordítója.

² Unit. tehetséges költő, fiatalon halt meg.

³ Báró Bornemisza Ignác követ.

⁴ Herepei Károly ev. ref. lelkész.

⁵ Petrichevich Horváth Lázár.

az az egy jó van, hogy a választott Statuum Praeses és Proto-notariusok megint törvénytelen helyezettetésökbe visszahulnak..... Közölgöttek az erőszak napjai, de talán arra szükséged volt Magyar, hogy még jobban ébredj! Igen, igen, eljő még valaha a magyarok napja is, nem hagy el minket a magyarok Istene. Oh! ne hagyj el.

Febr. 7-dikén. Tehát valósággal igaz, nem álom, Constitutionknak darab ideig vége! Éjjeli felébredéseim közt mind azzal biztatom magam, hogy forró agyvelőm képzelet csak eltiportatását Hazámnak, de úgy van. Estei Ferdinánd Főherceg vette által a kormányt, ő fog ma a Guberniumban praesideálni, ő fog hivatalokat tenni, venni, az ő hírével lehetnek csak marchalis székek; mi marad akkor hátra. Az Isten büntesse mind azokat, kik nyomorúságát okozzák a Hazának, a factionistákat; ezen pillanatban győzedelmeskedtek, a Haza átka velek! Sokan vannak, kik a történeteken nem búsulnak és igazok lehet benne, mikor azt állítják, hogy így kell bánni a magyarral, hogy valahára ébredjen. Valóban ha meggondoljuk, hogy Constitutionkból és minden jogainkból kiforgattattunk, rosszabb állapotot nem várhatunk a közel multinál ezentúl sem, csak az a esaló fátyol, mely alatt magunkat constitutionalistáknak tartottuk, lebbentett fel és meztelenségében fog ügyetlenségünk kimutatkozni. Erőszak erőszakot szül és minden tettnek van vissztettje, azért előbb hátrább fel kell tűnni a magyarok egének. Kemény Ferencz,¹ Kún Gergely,² Bethlen Imre,³ Haller István, Degenfeld Ottó,⁴ Bánffy Laczi,⁵ Ugron István,⁶ Zeyk Dániel id. kormányzéki tanácsos s reményilem még igen sokan fognak lenni, kik a törvénytelen állapot miatt le fognak mondani hivatalaikról. — Ma évfordulója Kendeffi Ádám temetésének, tegnap tettük el Diaetánkat, egy időre Constitutionkat. Szerencsétlen Februarius hónapja, majd minden napja emlékezetes! 4-dikén 1834-ben halt meg Kendeffi, a szerencsés, ki nem érte meg azon fájdalmas időket, melyeknek mi élők tanúi valánk. 14-dikén 1834-ben a kolosvári katonai erőszak és polgárvér folyása. Február 6-dikán 1835-ben legszerencsétlenebbike mindegyiknek, melyen erőszakosan a Diaeta eloszlatott. Katonák felállítva, de kinevetve, midőn békés polgárookra találtak ellenség helyett. Meg kell jegyezmem, hogy mostani Diaetánk péntek napon kez-

¹ Báró Kemény F. ideigleni kormányzéki tanácsos.

² Gróf Kún Gergely kormányz. titoknok.

³ Gróf B. I. kormányz. titoknok.

⁴ Gróf D. O. Közép-Szolnok vm. főispánja.

⁵ Kraszna vármegyei főisp. helytartó.

⁶ Torda vármegye főispánja.

dődött és péntek napon végződött, péntek napra esnek minden rossz napjai, esőben kezdődött és végződött. Erőszakosan berekesztett Diaetánk örökre emlékezetes marad, de reményem, idő múltával igen nagy és jó következései lesznek. A múlt esztendő májusi reményei meghiusultak. Különös dolgok történnek, tegnap gr. Wass Tamásné megállították, mikor haza ment, kinyitották kocsija ajtaját és megnézték, ki ül a hintóban. A katonai demonstration, úgy mondják, a bureauk is tele voltak katonasággal, hogy egy jelre elé álljanak és legázolják az Ország rendeit, de azok türelmesen meghallgatták az eloszlató Rescriptumot és eloszlottak. Szép az okosság, azzal mi is bírunk. De az elszántság! azt tegnap látni nem lehetett.

Februárius 8-dikán. Mint egy kedves halottnak betakarítása után csak a mély fájdalom maradt meg Diaetánk eloszlatásával; a követek mennek haza a nélkül, hogy küldöiknek kedves hírt vihetnének; „abgebrant, aber ruhig steht das Haus“, esendőség van a városban, mintha semmi se történt volna, pedig nagyobb mostanság Erdélyt nem érhetne, nagyobb csapás. Olvasám tegnap a másik Rescriptumát is a Császárnak, melyben Estei Ferdinánd Főherceget nevezi ki kormányzónak, kinek híre nélkül még Marchalist se lesz szabad tartani a főispányoknak. Ezek közül hatan lemondtak tegnap, így a többi közt az öreg Haller István, ki még az utolsó conferentián bátorságra és el nem csüggedésre szólította fel a Rendeket. Van valami érzékenyítő benne, mikor öreg emberben ifjú lelket látunk és a becsületben megöszült fők becsülettel fejezik be pályájokat, ilyen a Belső-Szolnok vármegyei főispány, Haller István, ki tegnap hivatalát letette, mert törvénytelen kormány alatt szolgálni nem kíván; az előtt Alsó-Fejér vármegyei főispány volt, és mindenütt hol szolgált, hazafiságban példával elől járt. Adjon neki az Isten hátralevő napjaiban megnyugvást és reményt egy jobb korra nézve, mint az övé volt. Vele együtt lemondtak még Degenfeld Ottó Közép-Szolnok, Bánffy Adám Kolozsvármegye, Ugron István Tordavármegye főispányai, Mara József¹ Aranyos-zék főtiszte és Bánffy László Krasznavármegye administratora. Ezekon kívül Zeyk Dániel és Kemény Ferencz kormányzéki tanácsosok és több titoknok. — Tegnap a Főherczeg elsöben praesideálván a Guberniumban, egy cancellista feltetsző nagy gálában jelent meg, kérdeztetvén, hogy miért, azt felelte: *hogyne, mikor Guberniumunknak soha ily díszes előjárója nem volt, egy austriai uralkodóházból való Főherczeg!* Sajnálom, hogy nevét nem tudom ezen embernek, kár valóban az ilyen nevet fel

¹ Szálláspataki Mara József.

nem jegyezhetni. Nem tudok még semmit a Casino báljáról, hova tegnap sokan csak azért készültek, hogy bánatokat ne mutassák és a factionistákat triumfálni ne hagyják; erre nézve még consiliumot is tartottak Bethlen Jánosék, mit megvallom, igen nevelésesnek láttam, consiliumból bálba menni! erőltetni a jó kedvet, tegyen ebben kiki, a mit akar, én részemről el nem mentem, mert én nem is titkolom bánatomat és respective haragomat a derekában megszakított Diaetáért. Wesselényi Miklós már elment, sajtóját az Ország archívumában helyezték el lepecsételve.

Febr. 9-dikén. Nem tudok hozzá szokni mostani inconstitucionalis állapotunkhoz. Tegnap éjjel ágyamban sírtam, mint a gyermek. Szegény magyar, szabadság nélkül!

Wesselényi elúta, gondolom, Pozsonyba s ő lesz megvívója a szomorú hírek, ha még együtt találja a magyarországi Rendekeket, de kételkedem benne; a hír nagy mozgást fogna ott okozni, a Statusok tábláján. — A hivataljaikról lemondottak közül legnagyobb áldozatot Zeyk Dániel hozott, kinek kevés jószágga és sok gyermeke van, szolgálatjának negyvenedik esztendejében volt, így bajosan fogja megkapni a pensiót, melyet tőle különben meg nem tagadhattak volna. Őt ezer forinttal szegényebb lesz, de gazdag a hazafiak áldásával, mely őtet kísérni fogja és mely példa gyermekeinek, kiknek jó nevelést adott, kikbe hazafiúi lelket öntött. Isten tartsa és áldja őket és mindazokat, kik Hazájokért áldozni tudnak! Meg kell jegyez-nem, hogy Baudekker tiz forintot általadott a Wesselényi billikonára.

Febr. 10-dikén. Napról-napra ürül Kolozsvár; hogy a Diaeta eloszlott, tagjai is oszlanak, csak tavaszodna már, hogy én is mehessek innen. Holnap lesz évlejárta a tavalyi véres húshagyó keddeknek, megint egy nap vagy is inkább egy éjjel, melyben a katonák nem fognak alhatni, melyen a patrouillok járni fognak és magok is kacagni fogják, hogy békés polgárok közt félelmet kell mutatniok. Tengünk, lengünk!

Febr. 12-dikén. Mintha semmi sem történt volna, olyan világitás volt az este a Császár születése napja tiszteletére, a milyen a múlt esztendőben. Most az ágyúk durrognak és a gratulatiók mennek a Főherceghez. Tegnap évlejárata vala a tavalyi véres húshagyó keddeknek, és valóban annak emlékezete és az azoltai tapasztalt erőszakos kormányzás nem késztetett teljességgel arra, hogy világítsak, egyébiránt is nem lakom az utcára, de Fanny testvérem¹ megtette azt, mit én is megtettem volna,

¹ Gróf Wass Györgyné.

ha utczára nyílnának ablakaim, hogy nem világított. Mért mutasson örömet az, kit bánat környékez, tiszta lelkű hazafi lehetetlen, hogy hidegen vegye mostani állapotunkat. Fejedelmemet szeretem, mert tartozom szeretni; de azokat, kik Hazámat elárúlták és kik tulajdonképen okai minden nyomorúságunknak, azokat gyűlölöm és megelégedést nem tudok mutatni ott, a hol arra okom nincs. Csakugyan *vivat* kiáltások nem voltak. Pálfi politzai tisztviseelő bérlett valami lámpásos és wirstlis fatyukat, kik nagyon gyermeki hangokon *vivatokat* kiállítottak. Mikor Bethlen Gábor és Bánffy Miklós a királi táblától elbúcsúztak, Sala itélőmester azt mondta: *pedig hogy már nincs köztünk se Gróf se Báró . . .*

Febr. 14-dikén . . . Folynak mindenfelé az inquisitiók azok ellen, kik állítólag a Diaeta feloszlását okozták, mit a jó hazafiaknak tulajdonítanak s azokra akarják felingerelni a szenvedő népet, mintha ők lettek volna akadály abban, hogy a Diaeta nem folyhatott gyorsabban és a kik miatt a kormány kéntelen volt a Diaetát feloszlalni. 23 esztendeig nem adtak nekünk Diaetát és most azt kívánják, hogy kilenez holnap alatt minden el legyen igazítva, még pedig úgy igazítva, mint a kormány kívánja. Az erdélyi Regalisták egy részében megsalatkozott a kormány, mert többen közülrök a liberalisokhoz csatlakoztak és azok sorában nevezetes szerepet játszottak, így Jósika Miklós, Bethlen János. Látván a kormány, hogy itt minden keresztül fog menni, a mit a hazafiak akarnak, nagy hirtelen katonáson, erőszakkal eloszlatta a Diaetát s most a hazafiak ellen eskettet, kiket majd meg se lehet választani követeknek, mint *actio* alatt levőket és ki tudja, hogy lesz egybe alkotva a jövő Ország gyűlése. Én reményelem, hogy még erősebbek lesznek és soha többé a factionisták győzni nem fognak törvényes szíu alatt, legfelebb erőszakkal, de annak is határa lesz elébb, később. A magyarországi Diaeta még tart, mert ott a Felsőtábla mindent akadályoztat, mit a Rendekek táblája határoz.

Febr. 15-dikén. Mai napig a Wesselényi Miklós számára készítendő billikonra által adtam 85 forintot conv. pénzben és van felvenni való még ennél is több, úgy, hogy legalább kétszáz pengő forint fog arra a czélra fizettetni. Egyszerű lesz a billikon, cserfakoszoru hosszán keresztül, fedelén egy nyugvó oroszlány és csak annyi reá mecze: *Wesselényi Miklósnak Január 29-dikének örök emlékére 1835-ben ajánlják barátjai.*

Febr. 16 dikén. Hajnik gyorsírónak is vettünk egy gyűrűt, melyet erdélyiekül neki által fogunk adni egy levél mellett. Ország gyűlése megnyitásától eloszlataásáig mindent leírt egy szóig, a mi ott folyt, a leghívebb históriáját ezen lefolyt Ország-

gyűlésnek az ő irományai fogják adni. Úgy tudom, nyomtatásban akarja kiadni német nyelven, mint Orosz József¹ tette, ki az 1830-diki Diaetát adta ki olyan formán. A gyorsírás mester-ségét Bánffy Albert tanulta meg itten ezektől, mást nem tudok, pedig bizony igen szép mesterség és találmány. — Bajos most még levelezni is, a leveleket nemcsak felbontják, de le is tartóztatják, ez valóban a legalacsonyabb módja a kémkedésnek. Bevégződván a Diaeta, Constance testvéremmel,² kivel együtt járattuk a „Diaetalis Tudósítások“ című lapot, az előfizetést kiegyenlítettük.

Febr. 18-dikán. Biasini, a Redoutte arendátora, egy Carnevalone-t ad húshagyó kedden.

Febr. 20-dikán. A Főherczeg Bánffy Józsefnek³ azt mondta, hogy Erdély mindenkép gazdag ország, csak a gondolkozást (*die Gemüther*) nem szereti benne, a mire azt felelte Bánffy József, hogy az emberek is olyanok Erdélyben, mint a nemes érzék, csak bánni kell tudni velek. Jó feleletnek találok és azt nem is lehet Bánffy Józseftől megtagadni, hogy csinos társalkodású ember. Tegnapelőtt Nopesa Eleknél, tegnap a püspöknél volt ebéd, hol mind a két helyen kilenez excellentias úr volt együtt, ezek közt Jósika János, Kornis János, Bruckenthal József, Dufour és a commandirozó Wernhard.

Martius 2-dikán . . . Nem tudom, mennyiben igaz, hogy Wesselényi Miklóst a magyarországi Királi Tábla elé törvénybe idézték . . . Az a hír futamodott ma széjjel Kolozsvár utczáin, hogy Ferencz császár meghalt. Ha a hír valónak bizonyul, egész Európa figyelme Bécs felé fog fordulni s ezen haláleset következései sok időre meg fogják változtatni a dolgok állapotját. Ki tudhatja, mi következik.

Mart. 8-dikán. Tehát csakugyan Mart. 2-dikára viradólag urunk királyunk Ferencz Császár meghalt reggel egy és két óra közt. Ferdinand Császártól már jöttek Handbilletek és Rescriptum három, az elsőben jelenti, hogy atyja meghalván, ő átvette az uralkodást, alig várja, hogy Diaetát tarthasson, addig úgymond, minden mint az előtt. A másodikban parancsolja, hogy Requiemek tartassanak, a harmadikban Rhédey Adámot Tabulae Praesesnek nevezi ki. Így uralkodásának első napját is már egy törvénytelen kinevezéssel kezdette, ezt lehetetlen, hogy maga fejétől tette volna, én legalább míg ellenkezőjét nem fogom tapasztalni, a jobbat fogom új királyomról

¹ Munkájának czíme: „Ungarns Gesetzgebender Körper auf dem Reichstage zu Pressburg im Jahr 1830“ (Leipzig).

² Gróf Kuun Lászlóné.

³ Gróf Bánffy József.

reményleni. Wesselényi Miklós az erdélyi kir. táblához is czítálva van, szegényt ugyan üldözik mindenfelé.

Mart. 10-dikén. Az „Allgemeine Zeitung“-ban tegnap egy articulust olvastam Erdélyről, ilyen valótlanságokat mond: „Az erdélyi Diaeta nincs eloszlatva, csak felfüggesztve. Wesselényi, ki az oppositio vezére, maga költségén naplót nyomtatott és osztott ki és ez volt főoka a Diaeta megszakításának, melyért fiscalis kereset alá is tették. A magyar törvény szerint, ki fiscalis actio alá jön, soha semmi hivatalt nem viselhet, következéleg az új választáskor követnek nem fog választathatni. Azon székely szék, melyben Wesselényi magának birtokot vásárolt csak azért, hogy követnek megválasztathassák, tőle vissza vette ezen birtokot“. Erre a rövid czáfolás ez: A Diaeta el van osztatva erőszakosan és törvénytelen módon, katonai demonstratiókkal, erőszakkal, tehát nem felfüggesztve. Annak, hogy a Diaetát eloszlatták, egyéb oka nem volt, mint az oppositio creje, melyen a kormány másképen győzedelmeskedni nem tudott. Azért, hogy fiscalis actio alá tették Wesselényit, megválasztathatik követnek újból is, mert senkit büntetni nem lehet, míg megítélve nincs. Udvarhelyszékben Wesselényinek ősi szép birtoka van, azt nem most vásárolta, azt nem is vették neki és nem is vehetik el tőle.

Közli: GR. KUUN GEZA dr.